

J. Ribičič:

„Da bi ti videl v dušo . . .“

Temni lasje so se ji valovili po vzglavju. Sredi las se ji je svetil beli obraz. Kakor da se hočejo ločiti od obraza, so izstopile oči in silile v beli strop.

On pa je sedel ob postelji in gladil od časa do časa njeno roko, ki je visela vsa tenka izpod odeje. Brez smeri so mu gledale oči naravnost izpod stisnjenih obrvi. Vse je mirovalo na njegovem obrazu, še trepalnice so počivale kakor utrujene. Le ko mu je šla roka rahlo božajoča po njeni, so mu vztrepetale zgornje ustnice. —

Na stropu je nepremično sedela muha. Pa se je zbala tišine: odtrgala se je od stropa in se zagnala v šipo. Na pol udušen je šel po sobi glas njenega boja izpod težkih, rdečih zaves. Zdrznil se je on in zdrznila se je ona. On je vstal in stopil s tihim korakom do okna in rešil muho. Ona je gledala za njim, lica so se ji pordečila za senco, in ustna so ji šepnila:

„Anton!“

Okrenil se je on in se tiho približal. Nalahno je privzdignil belo rjuho za ped. Oko mu je obstalo na malem telescu njegovega prvorojenca.

Iztegnila je roko naravnost proti njemu in ustna so še bolj iskreno zaprosila:

„Anton!“

Pol srečen, pol ponosen smehljalj mu je zaigral na ustnih. Hvaležno se je sklonil in poljubil njeno roko. Kakor truden je zopet sedel. Vsa mrzla je ležala njena drobna roka v njegovi dlani. Mraz mu je pretresel ude. V nepoznanem strahu jo je pogledal in božajoč je šla njegova roka po njeni.

Komaj viden smehljalj sreče je zavladal na njenem licu in se ni ganil . . .

Skozi njegovo dušo se je priplazil spomin in sedel in govoril:

„Kako je že bilo? Mlad fant si bil in vesel. Klobuk si nosil po strani in žvižgal si. Ko si se ustavil pred zrcalom, si pomežiknil sam sebi, in ko si legel v senco dreves in zatisnil oko, si prijel s svojimi močnimi rokami zemeljsko kroglo in jo lučal v zrak, da je ječala. S prezirljivim nasmehom in poln usmiljenja si jo tedaj postavil zopet na mesto. Tak si bil! In tak mlad fant, vesel in močan, si se napotil nekega dne iz vasi. Solnce je pripekalo, vroče je bilo

in tebi se ni mudilo. Krenil si s poti in se vstavil pred njo. Ležala je v senci, oči so ji bile zaprte in ustna napol odprta. — Ali niso bile oči nalašč zaprte in ali niso bile ustna nalašč napol odprta? Kaj vpraša mlad fant! Sklonil si se, globoko si se sklonil in poljubil si zaprte oči. — Odprle so se! In ko so se odprle, si poljubil še ustna. Nič več nisi žvižgal in zemeljska krogla se ni več ganila z mesta. Leglo je bilo nate in ni te več izpustilo. — Kako je bilo dalje? Prišel si spet, ali pravzaprav privleklo te je drugega dne in tretjega in spet in spet . . .

„V tebi je resnica!“ si dejal, ko si jo držal za roko in ji gledal v oči. Govoril si o resnici, kakor bi jo razlagal na dlani.

Pa dobro in prav je, da je nisi imel na dlani, kajti vedi Bog, če bi ne bila dlan prazna. Kdaj si bil srečnejši: onega dne, ko si še mislil, da se dotika nebo zemlje tam za hribom, ali ko so ti povedali, da se ne dotika zemlje nikjer? — — Poglej jo, ki leži pred teboj in gleda nepremično v strop! Kaj misli? Ne veš! Ne veš, kaj se godi za tistim belim čelom, kaj je skritega v dnu duše! Ali je resnica, kar ti prisega v tesnih objemih? Ali ni več ta hram svetišče resnice, ali ni več ona svetnica v svetišču?

Čakaj, pomisliva, kako je že bilo? Čisto natančno pomisliva, prav trezno presodiva, kakor bi se bilo zgodilo tujim ljudem.

Ples je bil. Sedel si v eni izmed stranskih sob; natanko si videl od tam vrvenje v dvorani. Ona je plesala. Po prvem plesu ti ga je pripeljala.

„Franc Kralj, skupaj sva hodila v ljudsko šolo,“ se je nasmehnila. Ali bi ne bilo boljše, da bi bila rekla samo: „Franc Kralj“. Še nejasno ti je šlo skozi dušo: sama je spoznala greh, pa se opravičuje! — In dobro premisliva: Ali se ji niso zaiskrile oči? — Priklonil si se in mu ponudil stol, pa bi ga bil najrajši obdolžil tatvine!

Sedel je in govoril. Ali nisi že vse to, kar je govoril, nekje slišal ali čital? Obema je govoril, a pogled je govoril le njej. Umetnik je bil, ali nekaj sličnega. Govoril je o umetnosti, kakor bi barantal. Hvalil je in ko je dosegla hvala zvezde, je našel vedno besedo, ki je udarila hvalo naravnost v lice, da se je skremžila in padla nazaj do vsakdanjosti. Vsa zamaknjena ga je poslušala in lica so ji gorela. — Tvojemu obrazu je bilo do solz, pa si ukazal obrazu in smehljal se je. Tvojim besedam je bilo do psovka, pa si ukazal in barantale so za umetnost, božale in božale so domovino, lepoto so oblačile in ko je bila oblečena so jo slekle, s prstom so

kazale na njo, belo in čisto, pa so trdile, da je črna in umazana. Tako dolgo si lagal in tako dolgo si se smehljal, da je stal lažnjivi smehljaj jasno pred zrcalom tvoje duše. Sram te je bilo, pa si vstal in odšel, da izbrišeš laž, da se ogneš zrcalu.

Zelo si bil ponosen na svojo krepostno moč. Pa si se zasačil, da si obstal ob vratih in ju gledal skozi dim. Tako je bilo spoznanje, da si se zagnusil sam sebi. Napotil si se v drugo sobo, sedel za prvo mizo in si naročil močnega vina. Ali je bil preračunjen korak, ali je bilo naključje, da si sedel ravno na prostor, odkoder si ju videl . . .

Kakor na perotih je šel valček po dvorani. Skoro prva sta vstopila. Roka se ti je stresla, vino se je zlilo po prtju. Saj ni plesala vedno tako! Roke si jima gledal — cela večnost se ti je zdela, predno se je prikazala njena desnica in njegova levica. Komaj sta se prikazali, si že mislil s strahom, da se spet skrivata za telesi. — Komaj trenotek si ju gledal, a v tem trenutku je stal vsakateri prst jasno pred tvojimi očmi. Ali se niso zganili prsti, ali se niso skrčili v členih ravno v zadnjem trenutku? Celó večnost traja predno se spet prikažeta. In zakaj molčita? Zakaj si ne gledata v oči? — Glej, ali se ni nasmehnila ona? Ali se niso dvignile oči sedaj, glej, sedaj — trenotek je trajal pogled. Kaj je povedal?

Končan je bil ples. Drug ob drugem sta prišla. Zakaj je ni pripeljal pod pazduho? Vsak pošten človek bi jo pripeljal pod pazduho. Ali sta videla že v tem greh? Ali je ležala že v tem bojazen, da se izdata? — Stisnila se ti je pest, udaril bi ga bil naravnost v smehlajoči se obraz; a zopet si ukazal obrazu in besedi.

„Gospod Kralj, zelo me je veselilo in upam, da postanemo dobri prijatelji. Moja hiša vam je vedno odprta na stežaj.“ Tako si govoril in se smehljal, oči pa so stale in prežale, da bi zalotile smehljaj v njenih očeh. Dobro si bil preračunil in ni te bilo sram. —

Doma, v svojem svetišču, nisi stopil pred njo in ji rekel: „Tako in tako . . . sedaj govori!“ Ne, zakaj bal si se izkopati seme, ki je bilo morda že v kali; ampak za roko si jo prijel in dvoril si ji kakor prvi večer.

Prihajal je redno, kajti vabil si ga redno. Kako si se bičal sam! Če ste sedeli vsi trije okoli mize, se je iztegnila tvoja noga kakor nehote in se doteknila njene in njegove, da vidi, če se ne dotikata. Sunkoma si vstajal: „Ali ne zvoni nekdo?“ Ali pa: „Ali se vam ne zdi, da je prepih, zaprl bom okno.“ — Oči pa so iskale

njeno in njegovo roko in v tebi je vprašalo: „Ali se ni zganil prt, ali si ne govoriš z rokami?“

„In noči, noči! Koliko trpljenja je bilo v teh nočeh! Stokrat si se sključil v postelji, stokrat pazno prisluhnil; ali ne govoriš v sanjah, ali se ne izdaja, ali ni šepnila: „Franc! Franc!“ — —

Tako je premišljeval in ni čutil pogleda na sebi. Odmaknil se je bil njen pogled s stropa in se vsesal v njegove oči. „Kaj premišljuje? Kakor mreža mu leži na očeh! Ali je srečen, zelo srečen? Tako srečen, kakor sem jaz srečna? Ali misli name, ali na tegale malega črvička? Oj, ti ljubi črviček moj! Še premalo je bilo bolečin, premalo trpljenja za to bogato plačilo! Ali ni zatrepetala njegova roka v moji? Zakaj se ne ozre name, zakaj ne govori? Niti imena mu še nisva izbrala.“ —

Napol očitajoče, napol proseče se je zganila njena roka v njegovi in ustna so izpregovorila:

„Anton!“

Kakor bi udaril med nje, so se razpršile njegove misli vse križem in spomin se je preplašen potuhnil v kot. Anton si je pogladil čelo in se ozrl na njo. Pol ljubezni, pol očitanja je bilo v njenih očeh. A on je videl samo očitanje.

„Kaj hoče? Zakaj me tako gleda? In pravzaprav, ali vidi mene?“

Še bolj se je stresla drobna roka v njegovi dlani, še bolj iskrena je postala beseda:

„Anton, tako si tih! In jaz, čuj, Anton, jaz sem tako srečna! Glej ga, kako mirno spi, druga vez je to, ki naju veže! Anton, tako sem srečna. Tudi ti si srečen, Anton reci, da si . . . Tako si tih, pa imava toliko govoriti! Krstiti ga bo skoro treba, pa mu še imena ne veva, Anton.“

Nekaj svetlega, jasnega je leglo vanj: „Saj res imena mu je treba!“

„Anton, jaz sem mu že izbrala ime, ugani, katerega!“ je rekla ona in roka ji je šla božajoč po njegovih laseh.

Nekaj je potuhnjeno dvignilo glavo tam v tajnem kotičku njegove duše.

„No, ali nisi še ugani?“

Vprašanje ljubezni in sreče je bilo. Anton ni videl ne ljubezni ne sreče. Videl je nekaj, čemur ni vedel izraza. Pekel se je bil tedaj splazil vanj, ga vsega objel, da je odgovoril:

„Sem!“

„No?“

„Franc!“

Vsa presenečena se je sključila v postelji:

„Zakaj Franc?“

Zasmejalo se je v njem. Grd je bil smeh, a njemu je ugajal. Bilo mu je, da bi plesal ob misli, da muči to bolno, blede telo, to nepoznano dušo: „V srce si jo zadel! Hahaha, naravnost v srce!“

Še bolj se je sključila v postelji, trepet je šel skozi njeno telo.

„Glej Anton! Že onega dne sem videla v tvoji duši ono grdo! Čakala sem, čakala, da izgovoriš, pa nisi hotel. Tudi jaz nisem hotela. Sam bo videl krivično obsodbo, še bolj me bo vzljubil, poljubljal bo rane, ki mi jih je prizadel. Šlo bo mimo njega, kakor grde sanje in srečen bo. — Glej, Anton, veliko je bilo ljubezni v meni, nič se je ni izgubilo; taka je, kakor je bila prvega dne . . . Čuj, Anton, danes sem premišljevala: med vaju jo bom delila svojo veliko ljubezen, med tebe in tega malega in oba bosta bogata ljubezni. Ubogi Anton! Kako veliko je moralo biti trpljenje v tebi! Tako lepo sem si slikala: Vprašam ga, ugani! Koj bo ugani, „Anton!“ bo dejal. Tako lahek je bil odgovor in koliko sreče je bilo v njem! Ne, ne! Molči — nasloni se name in pozabi. Sanjal si, grde sanje si sanjal.“

In Anton je naslonil glavo ob njeno ramo in obličje je zaril globoko v blazino. Pritajeno se je splazil glas izpod blazine:

„Odpusti, odpusti!“

Vsa srečna mu je gladila lase v odgovor in skozi solze je govoril njen pogled o ljubezni, ki odpušča še pred grehom. Bilo mu je, da bi zaspal, mirno zaspal. Odleglo mu je. — Dolgo v noč sta še šepetala o botrih, o krstu, o vsem potrebnem . . .

Poln sreče, poln ponosa in hvaležnosti je bil, ko se je odpravil k počitku. Do oči si je pokrili odejo. Smehljala se mu je duša v pogledu, ko sta se srečale njune oči. Tako mu je bilo lahko v duši! Zapiral je oči, pa še vedno je stala pred njim vsa dobra.

Pa glej! Od časa do časa je vzdignila pošast glavo tam v tajnem kotu in duša mu je zastokala:

„In vendar, in vendar! — O Bog, da bi ji videl v dušo!“

